

Om vådan av älgjakt, vedeldning

Några icke Nobelprisvinnande undersökningar ur en distriktsläkares glamorösa vardag

Då och då väcks lusten att på något sätt göra allmänläkarens vardag mera accepterad i den medicinska vetenskapens salonger. För det mesta räcker det dock att man sätter sig ner och väntar en stund så går det hela över. Men ibland inbjuder ens självironi till att reflektera lite kring glesbygläkarens »traumatiska» vardagserfarenheter till fromma för sig själv och därmed mänskligheten.

Under åren 1996 och 1997 studerades därför bl a vådan av älgjakt. Älgjakt är ju i vår glesbygd en självklarhet, en fråga om livskvalitet och en nödvändighet. Den hälsobefrämjande effekten av älgjakt är jag personligen helt ovetenskapligt övertygad om, men vilket är då det eventuella vetenskapligt bevisade medicinska priset vi får betala för att hålla vår ursprungliga jägarkultur vid liv?

Under älgjakten 1996, från den 11 oktober till den 31 december, behandlade vi på Bäckaskog sjukstuga i Vansbro åtta stycken »älgjaksrelaterade» skador.

Dessa fördelade sig på:

- en jägare som blivit hundbiten i sin underläpp utan att hänga läpp för det,
- två personer med sårskador av kniv i samband med slakt,
- en med sårskada och tåfraktur på grund av att foten hamnat under en älgdragare,
- en hornhineskada på grund av en kvist i ögat,
- en jägare som råkat ut för en trafikolycka på väg hem från jakten. Han körde av vägen och ådrog sig såväl epiduralblödning som multipla ansiktsfrakturer, samt
- en person som inkom vid två tillfällen medvetlös av oklar anledning till dess orsaken i form av läckande gasol i husvagnen han bodde i blev uppenbar.

Den medvetlösa mannen och den allvarliga trafikolyckan krävde sjukhusvård medan övriga »slutbehandlades» av glesbygdens hjältar.

Under älgjakten 1997, från den 12

ILLUSTRATION: MAY STRANDBERG

oktober till den 31 december, behandlade vi sex stycken »älgjaksrelaterade» skador.

Då fördelade sig skadorna på:

- fem sårskador, varav fyra av kniv i samband med slakt, inkluderande den enda skadade personen av det täcka könet som skurit sig när hon skulle stycka makens »till grottan» hemsläpade byte, och en hundförare som dragits omkull av sin ivriga fyrbenta jaktkamrat, och
- en jägare som inkom då han såg dubbelt (inte dubbelt så bra och inte dubbelt så många älgar dock).

Samtliga »slutbehandlades» på Vansbro »första förbandsplats».

Ser man till frekvensen av skador under älgjakten som ett mått på hur far-

ligt det är att jaga älg så jagades det ca 7 000 »mandagar» per år (dvs antal jägare multiplicerat med antal jaktdagar per jägare) där antalet jägare var ca 700 – 800 med ca 10 jaktdagar var.

Räknat på »mandagar» så är risken för skada/olycksfall som medför läkarbesök ca 1 promille och per jägare ca 1 procent.

För den traumaintresserade »djungeldoktorn» noterar jag också att det på gott och ont inte går att ge älgjägarnas belackare vatten på sin kvarn avseende älgjägarnas farlighet för omgivningen då skottskador helt lyst med sin frånvaro hittills. Det verkar farligare att vistas i »storstadsdjungeln» om man ser till risken för skada av projektiler!

En annan glesbygdsrelaterad företeelse är vedeldning, så varför inte som distriktsläkare »på hugget», även där

och dressinåkning

studera den traumatiska risken med vedpanna och öppen spis så att inte tillgänglig erfarenhet på området skulle riskera »gå upp i rök». Även här är jag övertygad om såväl den hälsobefrämjande som plånboksbefrämjande nyttan, men hur ser då medaljens baksida ut?

Perioden 1 januari 1997 till 1 januari 1998 studerade vi därför »vedeldningsrelaterade» olyckor. Utfallet blev tjugo behandlade skador under året.

Dessa fördelade sig på:

- fjorton sårskador av yxor, motorsågar och vedkapar/vedklyvar – oftast drabbande övre och nedre extremiteter, med bl a tre amputerade fingertoppar, men även två som inte »såg upp» och fick skador i huvudet,
- en allvarlig instabil underbensfraktur av ett träd som fallit över benet,
- en person med samma typ av trauma på grund av ett träd över benet, vilket dock bara orsakade en partiell främre korsbandsskada,
- en luxation av ytterleden till lillfingeret,
- en kontusionskada på en stortå, samt
- två med främmande kroppar i ögat (träspån).

Två av sårskadorna (amputationer), korsbandsskadan samt underbensfrakturen krävde åtgärd på sjukhus, medan resten klarades av oss »barfotaläkare».

Risken för »vedeldningsrelaterade» olycksfall bygger här på att vi vet att 1 300 fastigheter i kommunen eldar med ved. Med tjugo skador så blir skaderisken ca 1–2 procent per fastighet. Nu vet vi att såväl kvinnor som män engageras i anskaffning, upparbetning och eldning med ved, så om två personer per fastighet är »riskpopulation» så blir risken per »vedeldare» 0,5–1 procent. Väl att märka att i vår studie så var det dock bara de facto en kvinna som skadat sig (fingertopsamputation).

Verkligheten i glesbygden bjuder också på nedläggning av diverse samhällsservice. När så SJ lät järnvägarna i inlandet förfalla så uppfanns den pitoreska möjligheten till *dressinåkning* på nedlagda järnvägssträckor. Vad har då

denna »turistfälla», för det är ju på turism vi ska överleva, medfört vad gäller »fallstudier» å sjukstugan i Vansbro?

Under året 1997 gick det som på räls när vi behandlade sex spårbundna traumafall.

Dessa fördelade sig på:

- tre sårskador (uppifrån räknat panna, hand och ben) av att man fastnat i pedaler eller ramlat av,
- två klämskador på fötter där man fastnat i pedalerna,
- en allvarlig öppen underbensfraktur av att den resande fallit av och fått dressinen över sig

Här var det givetvis den öppna frakturen som behövde gå »vårdshus förbi» medan övriga fick sina behov tillfredställda redan på »rälsbussnivå».

Risikanalysen här visar att ca 1 000 personer inom upptagningsområdet åkte dressin under året! Olycksfallsfrekvensen stannar således vid ca 0,5–1 procent. Tre av de skadade var utländska turister – bl a den med underbensfrakturen – vilket med behandling och resor därför blev en rätt kostsam skada.

Sammanfattningsvis så skulle min fullödiga riskinventering av glesbygdens specifika liv och leverne kunna berättiga för oss att det trots allt är rätt tryggt att bo i glesbygd.

Det skulle väl dock krävas att man eldar med ved samtidigt som man åker dressin till älgjakten som risken för traumatiska skador börjar närma sig procentsatser värda att nämnas, 2–4 procent.

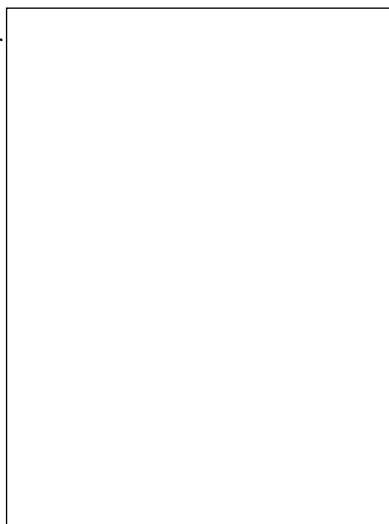
Män lever i ovanstående avseenden lite farligare bortsett från den spårbundna verksamheten, som var mest »jämlig».

Man kan också utläsa att det är liten risk att man ska behöva lämna hemkommunen för att få vård för sina skador. Endast sex av totalt fyrtio skador krävde våra duktiga sjukhuskollegers omsorg och behandling. Övriga 85 procent av skadorna tar vardagens och i Vansbro även helgernas vitrockade hjältar hand om.

*

Tackar till sist nära och kära kolleger samt övrig personal å Vansbro sjukstuga

ga
för

KRÖNIKÖR

»O-LYCKAN» OHLSSON
Bäckaskog vårdscentral, Vansbro.
e-post: roland.ohlsson@ltdalarna.se

”För den traumaintresserade »djungeldoktorn» noterar jag också att det på gott och ont inte går att ge älgjägarnas belackare vatten på sin kvarn avseende älgjägarnas farlighet för omgivningen då skottskador helt lyst med sin frånvaro hittills. Det verkar farligare att vistas i »storstadsdjungeln» om man ser till risken för skada av projektiler!”

helhjärtad medverkan i denna behövliga studie. Tackar också Dalarnas Jaktvårdsförbund (Benny Nilsson), Vansbro sotningsdistrikt (Birgitta Lindberg) samt Bengt-Arne Bergkvist (dressinutvecklare) för bakgrundsmaterial. •